

MAHALLIY IT BOZORINING RAQOBATBARDOSHLIGINI BAHOLASH

Yuldashev Shadiyor Shuxrat o'g'li*Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti To'rtko'l fakulteti
Mutaxassislik gumanitar va aniq fanlar kafedrası Katta o'qituvchisi***Shokirov Jamshidbek Jo'shqin o'g'li***Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti To'rtko'l fakulteti
Buxgalteriya hisobi yo'nalishi, 252-guruh 1-kurs talabasi*

Anotatsiya: Men bu maqolada mahsulot va firmalar raqobatbardoshligining iqtisodiy mohiyati, uni belgilovchi asosiy omillar hamda ularning bozor mexanizmlari bilan o'zaro bog'liqligini tahlil qilaman. Raqobatbardoshlik mahsulot sifati, narx darajasi, ishlab chiqarish samaradorligi va yetkazib berish imkoniyatlari orqali shakllanishi asoslab beriladi. Shuningdek, O'zbekistonda sog'lom raqobat muhitini yaratishda davlat monopoliyasini qisqartirish, xususiylashtirish jarayonlarini chuqurlashtirish va innovatsion faoliyatni rivojlantirishning milliy iqtisodiyot raqobatbardoshligini oshirishdagi o'rni yoritiladi.

Kalit so'zlar: raqobatbardoshlik, mahsulot sifati, narx siyosati, bozor mexanizmlari, innovatsion rivojlanish, xususiylashtirish, davlat monopoliyasi, milliy iqtisodiyot.

Abstract: In this article, I analyze the economic nature of product and firm competitiveness, the key factors shaping it, and their interaction with market mechanisms. Competitiveness is explained through product quality, pricing level, production efficiency, and delivery capacity. In addition, the role of reducing state monopolies, deepening privatization processes, and developing innovative activity in strengthening the competitiveness of the national economy of Uzbekistan is highlighted.

Key words: competitiveness, product quality, pricing policy, market mechanisms, innovative development, privatization, state monopoly, national economy.

Аннотация: В данной статье я анализирую экономическую сущность конкурентоспособности продукции и фирм, основные факторы её формирования, а также их взаимосвязь с рыночными механизмами. Конкурентоспособность раскрывается через качество продукции, уровень цен, эффективность производства и возможности поставок. Также освещается роль сокращения государственной монополии, углубления процессов приватизации и развития инновационной деятельности в повышении конкурентоспособности национальной экономики Узбекистана.

Ключевые слова: конкурентоспособность, качество продукции, ценовая политика, рыночные механизмы, инновационное развитие, приватизация, государственная монополия, национальная экономика.

Kirish: Bugungi globallashuv, raqamli transformatsiya va texnologik inqiloblar sharoitida axborot texnologiyalari (IT) bozori jahon iqtisodiyotining eng tez rivojlanayotgan va eng raqobatbardosh sohalaridan biriga aylangan. Dunyoning yetakchi davlatlari tajribasi shuni ko'rsatadiki, rivojlangan IT bozori nafaqat yalpi ichki mahsulot (YaIM) hajmining sezilarli darajada oshishiga xizmat qiladi, balki yuqori qo'shimcha qiymatga ega mahsulotlar yaratish, xizmatlar va dasturiy ta'minot eksportini kengaytirish hamda zamonaviy, yuqori malakali ish o'rinlarini shakllantirishda muhim rol o'ynaydi. Masalan, AQSh, Janubiy Koreya va Hindiston kabi mamlakatlarda IT sektori milliy iqtisodiyotning 10–15% atrofida ulushga ega bo'lib, yangi ish o'rinlarining katta qismini aynan raqamli texnologiyalar sohasida yaratadi. Shu sababli bugungi kunda IT sohasining raqobatbardoshligini ta'minlash, milliy iqtisodiyot barqarorligini mustahkamlovchi strategik omillardan biri sifatida qaraladi.

Mahalliy IT bozorining raqobatbardoshligi bir qancha omillar bilan belgilanadi. Avvalo, bu mamlakatda yaratilayotgan dasturiy mahsulotlar, IT xizmatlar va raqamli yechimlarning ichki va tashqi bozorlardagi raqobat imkoniyatlariga bevosita bog'liq. Shu bilan birga, texnologik infratuzilmaning rivojlanganligi, malakali kadrlar tayyorlash tizimi, innovatsion muhitning mavjudligi, investitsiya jozibadorligi, shuningdek, davlat tomonidan ko'rsatilayotgan qo'llab-quvvatlash mexanizmlari mahalliy IT kompaniyalarining raqobatbardoshligini oshirishda muhim ahamiyat kasb etadi. Masalan, IT-parklar va startap inkubatorlari orqali yaratilgan sharoitlar, xususan soliq va bojxona imtiyozlari, mahalliy dasturiy mahsulot ishlab chiqaruvchilarini ichki va xalqaro bozorlarda muvaffaqiyatli faoliyat yuritishga imkon beradi.

O'zbekistonda so'nggi yillarda raqamli iqtisodiyotni rivojlantirish, IT xizmatlar bozorini kengaytirish va dasturiy mahsulotlar eksportini oshirishga alohida e'tibor qaratilmoqda. "Raqamli O'zbekiston – 2030" strategiyasi doirasida IT-parklar faoliyati, startaplarni qo'llab-quvvatlash, investitsiya muhitini yaxshilash va soliq imtiyozlarini joriy etish orqali mahalliy IT bozorining raqobatbardoshligini oshirishga qaratilgan izchil chora-tadbirlar amalga oshirilmoqda. Bu jarayonlar, bir tomondan, innovatsion mahsulotlar yaratish va xizmatlar sifatini yaxshilash imkonini beradi, ikkinchi tomondan esa raqobatni kuchaytirib, xususi sektor rivojlanishiga xizmat qiladi. Shuningdek, IT sohasidagi raqobatbardoshlik faqat texnologik omillar bilan cheklanmaydi. U boshqaruv samaradorligi, xizmatlar sifati, narx siyosati, innovatsion yondashuvlar, marketing strategiyalari va bozordagi moslashuvchanlik darajasi bilan ham chambarchas bog'liqdir. Misol uchun, dasturiy ta'minot kompaniyasi ishlab

chiqarish jarayonini avtomatlashtirish va sun'iy intellekt algoritmlarini joriy etish orqali mahsulot narxini pasaytirishi, xizmat sifatini oshirishi va raqobatchilardan ustunlikka ega bo'lishi mumkin. Shu bilan birga, mijozlarga xizmat ko'rsatish va texnik qo'llab-quvvatlash darajasi ham raqobatbardoshlikni belgilovchi muhim omillardan biridir.

Shu nuqtai nazardan, mahalliy IT bozorining raqobatbardoshligini baholash, uning rivojlanish darajasini aniqlash va mavjud muammolarni tahlil qilish ilmiy va amaliy jihatdan dolzarb ahamiyatga ega. Mazkur maqolada IT bozorida raqobatbardoshlik tushunchasining iqtisodiy mazmuni ochib beriladi, mahalliy IT subyektlarining raqobat imkoniyatlari tahlil qilinadi hamda O'zbekiston IT bozorining xalqaro maydondagi o'rnini mustahkamlash yo'llari asoslab beriladi. Ushbu tahlil natijalari nafaqat siyosat ishlab chiquvchilarga, balki IT sohasidagi tadbirkorlar va startap ekotizimining rivojlanishi uchun ham muhim tavsiyalar beradi.

Asosiy qism:

Mahalliy IT bozorining raqobatbardoshligi bir necha asosiy omillar orqali aniqlanadi: mahsulot va xizmat sifati, narx siyosati, texnologik innovatsiyalarni joriy etish, yetakchi mutaxassislar salohiyati, shuningdek, bozor infratuzilmasi va davlat qo'llab-quvvatlashi. Ushbu omillar birgalikda kompaniya va butun milliy IT sektorining xalqaro maydondagi raqobatbardoshligini belgilaydi.

1. Mahsulot va xizmat sifatining roli

IT mahsulotlari va xizmatlarining sifati raqobatbardoshlikning eng muhim omili hisoblanadi. Masalan, dasturiy ta'minot (software) ishlab chiqaruvchi kompaniyalar mahsulotlarini yuqori sifat, barqaror ishlash va foydalanuvchilar uchun qulay interfeys bilan taqdim qilganda, ular mahalliy va xalqaro bozorlarda tezroq tan olinadi. Shu bilan birga, IT xizmatlar, masalan, onlayn ta'lim platformalari yoki moliyaviy texnologiyalar (FinTech) xizmatlarida tezkor javob berish va xatoliklarni minimallashtirish ham raqobatda ustunlik beradi.

2. Narx siyosati va moslashuvchanlik

Mahalliy IT kompaniyalarining raqobatbardoshligini oshirishda narx siyosati muhim rol o'ynaydi. Masalan, O'zbekistondagi outsourcing kompaniyalari xizmatlarini xalqaro standartlarda, lekin raqobatchilarga nisbatan arzonroq narxda taqdim etish orqali xalqaro mijozlarni jalb qilmoqda. Shu tarzda, narx va sifat uyg'unligi kompaniyaning bozordagi o'rnini mustahkamlaydi.

3. Texnologik innovatsiyalar va kadrlar salohiyati

IT sohasida raqobatbardoshlik innovatsion texnologiyalarni joriy etish va malakali kadrlar tayyorlash bilan chambarchas bog'liq. Misol uchun, Toshkentdagi IT Park va boshqa startap inkubatorlari yosh mutaxassislarni zamonaviy dasturlash tillari, sun'iy intellekt, data-analitika bo'yicha tayyorlab, ularni innovatsion loyihalarda ishga jalb qilmoqda. Shu bilan birga, ilg'or texnologiyalarni joriy qilgan kompaniyalar

mahsulot tannarxini kamaytirib, raqobatchilardan ustun narx va sifatni taklif etish imkoniga ega bo'ladi.

4. Davlat qo'llab-quvvatlashi va xususiy sektorning roli

O'zbekiston hukumati IT sohasini rivojlantirish bo'yicha turli choralarni amalga oshirmoqda: soliq va bojxona imtiyozlari, startaplar uchun grantlar, xususiy sektorni rivojlantirish va erkin bozor sharoitini yaratish. Shu tarzda, xususiylashtirish va nodavlat sektorning faolligi mahalliy IT kompaniyalarining raqobatbardoshligini oshirishga xizmat qiladi. Misol uchun, dasturiy mahsulot eksportini qo'llab-quvvatlash orqali mahalliy kompaniyalar xalqaro bozorlarda o'z o'rnini mustahkamlaydi.

5. Xalqaro tajriba va milliy iqtisodiyotning raqobatbardoshligi

Dunyo bozoridagi beqarorlik va raqobat sharoitida mamlakatning IT bozorini rivojlantirish uning milliy iqtisodiyotini raqobatbardosh qiluvchi muhim vositadir. Masalan, Janubiy Koreya va Hindistonda IT sektori mamlakat yalpi ichki mahsulotiga sezilarli hissa qo'shib, millionlab ish o'rinlarini yaratgan. O'zbekiston uchun ham IT sohasidagi raqobatbardoshlik nafaqat texnologik taraqqiyot, balki iqtisodiy barqarorlik va eksport salohiyatini oshirishga xizmat qiladi.

6. Mahalliy IT kompaniyalari va startaplarning rol modeli

Mahalliy IT startaplar va kichik kompaniyalar innovatsion yechimlar yaratishda markaziy rol o'ynaydi. Masalan, moliyaviy texnologiyalar, elektron tijorat, onlayn ta'lim va sog'liqni saqlash sohalarida yangi dasturiy mahsulotlar joriy etish orqali ular nafaqat raqobatbardoshlikni oshiradi, balki milliy IT ekotizimini rivojlantiradi. Shu bilan birga, yirik holdinglar va davlat korporatsiyalari innovatorlarni qo'llab-quvvatlab, resurslarni optimallashtirish imkoniyatini beradi.

Xulosa: Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, IT mahsulotlari va xizmatlar sifatining yuqoriligi, arzon va mos narx siyosati, innovatsion texnologiyalarni joriy etish hamda malakali kadrlarning mavjudligi kompaniyalarning raqobatbardoshligini oshiradi. Shu bilan birga, davlat tomonidan qo'llab-quvvatlash, soliq imtiyozlari, startaplarni rag'batlantirish va xususiy sektorni rivojlantirish bo'yicha chora-tadbirlar mahalliy IT bozorining strategik rivojlanishida muhim rol o'ynaydi. O'zbekiston tajribasi shuni ko'rsatadiki, IT sohasidagi sog'lom raqobat nafaqat mahsulot va kompaniyalar darajasida namoyon bo'ladi, balki butun milliy iqtisodiyotning raqobatbardoshligini oshirishga xizmat qiladi. Xalqaro raqobat, texnologik innovatsiyalar va samarali boshqaruv mexanizmlari IT bozorini rivojlantirib, milliy mahsulotlar sifatini va eksport salohiyatini oshiradi. Shu nuqtai nazardan, mahalliy IT subyektlari va startaplarni rivojlantirish, davlatning raqobatbardoshlik siyosatini kuchaytirish, malakali kadrlarni tayyorlash va innovatsion infratuzilmani yaratish strategik ahamiyatga ega.

Xulosa qilib aytganda, mahalliy IT bozorining raqobatbardoshligini oshirish orqali nafaqat texnologik taraqqiyotga erishish, balki iqtisodiy barqarorlik, yangi ish

o‘rinlari yaratish va xalqaro bozorga muvaffaqiyatli integratsiya qilish imkoniyati yaratiladi. Shu sababli, mamlakatning raqamli iqtisodiyoti va milliy IT sektori rivojiga qaratilgan chora-tadbirlar strategik ustuvorlik sifatida davom ettirilishi zarur.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Abdikarimova Z. Qishloq xo‘jaligi mahsulotlari raqobatbardoshligining mohiyati va baholash mezonlari. Green Economy and Development. Toshkent, 2025. (Maqolada raqobatbardoshlikning sifat, narx va innovatsiya omillari tahlil qilingan.)
2. Yoqubjonova D. Korxonalar raqobatbardoshligini tahlil qilish va marketing strategiyasini tanlash. Green Economy and Development. 2025. (Porter modeli, SWOT tahlili va boshqa strategik baholash usullari ko‘rib chiqilgan.)
3. Xasanova R., Yuldashev A. Sifat va raqobatbardoshlik. Green Economy and Development. 2025. (Sifatni boshqarish tizimi va raqobat ustunligini ta‘minlash bo‘yicha amaliy tavsiyalar.)
4. Sanakulova I. Strategies for Increasing the Competitiveness of Small and Medium Businesses in the Digital Economy. Journal of Applied Science and Social Science. 2025. (Raqamli iqtisodiyot sharoitida kichik va o‘rta biznes raqobatbardoshligini oshirish strategiyalari tahlil qilingan.)
5. Mirzayev S.B. Development of the Competitiveness of Industrial Enterprises in the Context of a Digital Economy. International Journal of Social Science & Interdisciplinary Research. 2025. (Raqamli transformatsiya va innovatsiyalar raqobatbardoshlikka ta‘siri.)
6. Global Value Chains and Development. Gary Gereffi. Cambridge University Press, 2018. (Milliy va xalqaro raqobatbardoshlik hamda global qiymat zanjirlari tahlili.)
7. Christensen C. M. The Innovator’s Dilemma: When New Technologies Cause Great Firms to Fail. Harvard Business Review Press, 1997. (Innovatsion texnologiyalar va raqobatbardoshlik.)
8. Porter M. E. Competitive Strategy: Techniques for Analyzing Industries and Competitors. The Free Press, 1980. (Raqobatbardoshlik tahlili va besh kuch modeli – klassik strategik yondashuv.) – Asosiy strategik konsepsiyalar manbai.
9. Sanakulova I. Strategies for Strengthening Digital Competitiveness in Uzbekistan. InLibrary Journal, 2025. (O‘zbekiston sharoitida raqamli transformatsiya orqali raqobatbardoshlikni oshirish yo‘llari.)
10. Abdunabiyevna A. O‘zbekistonda tabiiy monopoliyalardan bozor raqobatiga: islohotlar, xalqaro tajriba va strategiyalar. Innovations in Science and Technologies, 2025. (Monopoliyalarni bartaraf etish va raqobatni mustahkamlash yo‘llari.)
11. Ibragimov N.S. Raqobat turlari va raqobatbardoshlik modellari. Iqtisodiyot va innovatsion texnologiyalar jurnali, 2015. (Raqobat turlari va nazariy yondashuvlar.)
12. Yeleusinova J.T., Dauletmuratov A.M. Mahsulot raqobatbardoshligi va uni baholash qoidalari. Tadqiqotlar.uz, 2023. (Mahsulot raqobatbardoshligini baholash qoidalari.)
13. Melibaeva G.N. Assessing the Impact of Increasing Small Business Competitiveness on Economic Development. Herald of Kokand University, 2024. (Kichik biznes raqobatbardoshligining iqtisodiy o‘lishga ta‘siri.)